

Gapen bij Alexanders grootheid

Laten we dan maar op de DVD wachten. Zo besloten de redactie en ik toen het onmogelijk bleek Oliver Stones *Alexander* nog in de bioscoop te zien; al na een paar weken was de film, die met veel bombarie was aangekondigd, uit de roulatie genomen. Mijn teleurstelling was niet al te groot. Studenten en collega's die wel snel waren geweest, meldden dat het een hele zit was. De filmrecensent van *NRC Handelsblad* sprak van een film met een groot gaapgehalte. Het was dus al meteen duidelijk dat de rolprent in zijn oorspronkelijke lengte, 168 minuten, ongeschikt was voor school. Dat zijn spektakelfilms meestal, maar een compilatie door de leraarshand kan ze nog heel bruikbaar maken. Zo heeft mijn 'teacher's cut' van *Spartacus* uit 1960 veel aan vaart en didactische bruikbaarheid gewonnen vergeleken met het origineel van drie uur en een kwartier.

Als bioscoopfilm is *Alexander* een spectaculair échec, maar redt hij het in de huiscinema? Toen de DVD begin augustus in de schappen lag, heb ik hem meteen gekocht. In mijn laaggespannen verwachtingen vroeg ik me alleen af of tenminste stukken van de film in het onderwijs te gebruiken zijn.

Al meteen vraag je je af waar het naartoe gaat. Het verhaal van Alexanders leven wordt niet chronologisch verteld, maar als de herinneringen van Ptolemaios, een van Alexanders maarschalken. Aan het eind van zijn leven dicteert hij zijn verhaal aan zijn

klerken in Alexandrië. Daardoor krijgt de film het karakter van één grote flash back, wat het drama niet ten goede komt. Naast Ptolemaios, wiens geschiedverhaal niet is bewaard, treden ook nog de biograaf Plutarchus en de historicus Diodorus Siculus op, wat mij betreft alleen als vertragende factoren. Waarom niet gewoon een rechtlijnig verhaal? Er is meer dan genoeg te vertellen.

Gemiste kansen

Niettemin wordt alle tijd genomen om Alexanders jeugd uit de doeken te doen. Alleen de manier waarop de jeugdige prins het paard Boukephalos weet te temmen is het aanzien waard. En dan opeens zijn we bij Gaugamela, waar in 331 na de slagen bij Granikos (334) en bij Issos

(333) de derde slag met de Perzen werd geleverd.

Nu is één veldslag natuurlijk wel genoeg. Maar waarom lieten de filmmakers allerlei dramatische mogelijkheden liggen, zoals het slingeren van een speer in Azië's bodem na de oversteek van de Hellespont, waardoor Alexander zich als een opvolger van de Griekse helden in de strijd met Troje plaatste?

Er worden in de film alleen verbaal toespelingen gemaakt op het Achillesyndroom van Alexander. Aan het doorhakken van de Gordiaanse knoop wordt voorbijgegaan, evenals de moorddadige belegering van het Phoenicische Tyrus. Ook de tocht naar het orakel van Zeus-Ammon in westelijk Egypte had mooie beelden kunnen opleveren en



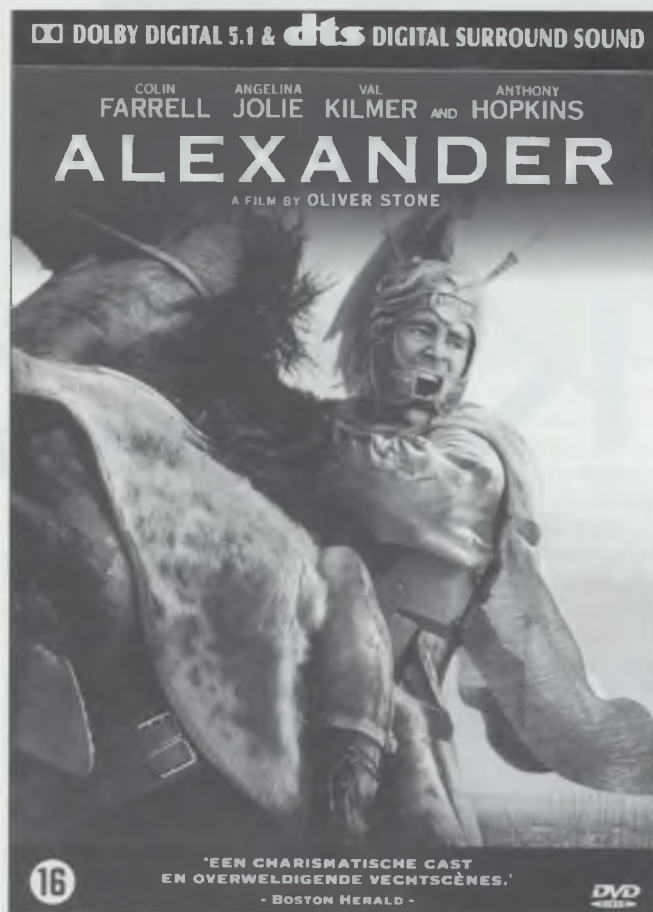
bovendien begrijpelijk kunnen maken dat Alexander zich als Übermensch beschouwde. Daar zou hem immers zijn onthuld dat hij een zoon van Zeus was.

In plaats van met beelden werkt de film merkwaardig genoeg met woorden. Nu wordt er veel pseudo-diepzinnig gekout en dan meestal in het halfdonker. Het veelvuldige clair-obscur zal wel dramatisch zijn bedoeld, maar het maakt de onbenulligheid van de meeste dialogen des te schrijnender. Bovendien gaan zulke passages in het lichte klaslokaal verloren. Maar ja, *Alexander* was natuurlijk voor de bioscoop bedoeld.

De slag bij Gaugamela is ontegenzeggelijk een hoogtepunt: de vaart en het rondspattende bloed deden deze toeschouwer even opveren uit de sofa waarin hij was weggezakt. Ook de slag met Poros' olifanten in India doorbreekt de verveling. De oorlog wordt niet mooier voorgesteld dan hij is en ook in de oudheid was; de ijzingwekkende militaire openingscènes uit *Gladiator* hebben school gemaakt. Alexander bezoekt heel modern de oorlogsgewonden en past op één zelfs euthanasie toe.

Visies en rode draden

Van een film over een overbekend thema als Alexander verwacht je een liefst eigenzinnige interpretatie. Maar juist in dit opzicht schiet Stones film te kort. Allerlei visies op Alexander worden wel aangestipt, maar geen ervan wordt uitgebuit als leidmotief. Soms lijkt de problematische verhouding met zijn vader Philippos de rode draad. Vervolgens is Alexander een nieuwe Achilles. Even later ontpopt hij zich als een Prometheus, die de vrijheid van het Westen aan het Midden-Oosten komt brengen. Maar deze prefiguratie van G.W. Bush maakt al weer gauw plaats voor de wereldburger die alle rassen en culturen wil samenbrengen. Ook al weer even wordt gezinspeeld op de verderfelijke invloed van het oosten. Dit oriëntalisme geeft bijvoorbeeld Couperus' Alexanderroman een samenhang. Als er maar één thema echt uit de



verf was gekomen, was de film misschien nog interessant geworden. Maar van alles en nog wat wordt slechts even aangeduid.

De enige rode draad is Alexanders homo-erotische vriendschap met Hephaestion (wiens naam in de Nederlandse ondertitels wordt verhaspeld). Volgens de film wekte die de jaloezie op van Roxane, de vrouw uit Afghanistan met wie Alexander trouwde.

Een andere vrouw, Alexanders moeder Olympias, is in de hele film aanwezig, maar omdat ze in Macedonië blijft, zien we haar alleen maar als briefschrijfster. Mochten de filmmakers van de wetenschappelijke adviseur Robert Lane Fox, die een vuistdikke biografie van Alexander op zijn naam heeft staan, nu niet even van de historische feiten afwijken?

Dus ...

Stones *Alexander* is in alle opzichten een mislukte film. Is daarmee de nieuwe hausse in spektakelfilms, die met *Gladiator* in 2000 begon, alweer voorbij? Nog maar kort geleden stonden er zelfs twee

films over Hannibal op stapel. Volgens een bericht op het internet is Vin Diesels *Hannibal the Conqueror*, die bedoeld was in 2005 uit te komen, back on track. Maar erg overtuigend zijn de uitlatingen van Diesel niet: *'I don't want to jinx (= ongeluk brengen) our plans by being too specific, but if we keep our fingers crossed, we're going to try and get started this year', says Diesel, who admits he 'had meetings with Mel Gibson and some other producers so things really are happening this time'*. Ik moet het nog zien. De flop van Oliver Stones *Alexander* zou wel eens fataal voor verdere klassieke epics kunnen zijn. Ook tegen de huisbioscoop is de film niet bestand.

Omwille van de lezers van dit blad heb ik mij enkele avonden achtereen gedwongen om door te kijken. Telkens sukkelde ik in slaap. De paar passages die de moeite waard zijn, maken de 15 euro die de aanschaf van de DVD kost, niet verantwoord. Je blijft gewoon gapen bij Alexanders grootheid.